

تأثیر محافظه کاری بر خطای مدیریت در پیش بینی سود

احمد لطفی^۱

میثم حاجی پور^۲

تاریخ پذیرش: ۸۹/۰۲/۳۱

تاریخ دریافت: ۸۹/۰۲/۱۷

چکیده

سود یکی از اقلام مهم و اصلی صورت‌های مالی است که توجه استفاده کنندگان صورت‌های مالی را به خود جلب می‌کند. اطلاعات ارائه شده توسط شرکت و در نتیجه سود، مبتنی بر رویدادهای گذشته است اما سرمایه‌گذاران، به اطلاعاتی راجع به آینده شرکت نیاز دارند. مدیریت واحدهای تجاری با در دست داشتن منابع و امکانات به انجام پیش بینی‌هایی قابل اعتماد می‌پردازند و با انتشار عمومی این پیش بینی‌ها، کارایی بازارهای مالی را افزایش می‌دهند. مطالعات پیشین نشان می‌دهند که پیش بینی‌های مدیریت، قیمت سهام، نقدینگی بازار سهام و پیش بینی تحلیلگران را تحت تأثیر قرار می‌دهد. همچنین خطای پیش بینی سود متأثر از عوامل مختلفی چون اندازه، عمر، ساختار سرمایه شرکت، میزان اطلاعات افشا شده، جانبداری‌های روانشناختی مدیریت و... می‌باشد. علاوه بر این، پژوهش‌های تجربی نشان دهنده این است که رویه‌های حسابداری، محافظه کارانه است و نیز در طی سی سال گذشته این رویه‌ها محافظه کارانه تر شده است (واتس، ۲۰۰۳).^۱ باسو (۱۹۹۷) و تحقیقات صورت گرفته بعد از او شواهدی حاکی از افزایش حسابداری محافظه کارانه فراهم نموده اند. همچنین لی (۲۰۰۷)^۲ دریافت که حسابداری محافظه کارانه منجر به کاهش جانبداری در سود و خالص دارایی‌های گزارش شده در شرایط رشد سرمایه گذاری می‌شود. در این مقاله به بررسی تأثیر محافظه کاری بر خطای مدیریت در پیش بینی سود پرداخته شده است. با توجه به داده‌های ۸۸ شرکت برای دوره ۸۷-۱۳۷۸ فرضیه تحقیق تأیید می‌شود به عبارت دیگر در شرکت‌هایی که حسابداری محافظه کارانه‌تری دارند، خطای مدیریت در پیش بینی سود کمتر است.

واژه‌های کلیدی: خطای پیش بینی سود، محافظه کاری.

۱- کارشناس ارشد حسابداری دانشگاه امام خمینی (ره) قزوین، (نویسنده مسئول و طرف مکاتبات) Mehdi.mohamadi@yahoo.com

۲- کارشناس ارشد حسابداری دانشگاه امام خمینی (ره) قزوین

۱- مقدمه

هدف اصلی گزارشگری مالی ارائه اطلاعات مناسب برای تصمیم گیری استفاده کنندگان اطلاعات مالی است. گزارشگری مالی ممکن است در قالب صورت‌های مالی یا سایر ابزارهای انتقال دهنده ی اطلاعات صورت پذیرد. بسیاری از اطلاعات ارائه شده بوسیله ی گزارشگری مالی در بردارنده ی پیش بینی در خصوص عملیات آینده است. اطلاعات خارج از صورت‌های مالی عمدتاً به همین منظور ارائه می‌گردند. علاوه بر اطلاعات افشا شده خارج از صورت‌های مالی، اطلاعات صورت‌های مالی که در اقلام صورت‌های مالی منعکس می‌گردند به صورت گسترده ای بر پایه ی پیش بینی‌ها و برآوردهای مدیریت قرار دارند. بنابراین انتظار می‌رود که بدلیل برآوردهای ناقص مدیران از آینده تجاری شرکت‌ها، اطلاعات افشا شده از طریق صورت‌های مالی و خارج از آن در بردارنده خطاهای مشترکی باشند. یکی از اطلاعات افشا شده خارج از صورت‌های مالی سود پیش بینی شده توسط مدیریت است که منعکس کننده پیش بینی مدیریت درباره چشم انداز آتی است.

مطالعات پیشین نشان می‌دهند که پیش بینی‌های مدیریت، قیمت سهام، نقدینگی بازار سهام و پیش بینی تحلیلگران را تحت تأثیر قرار می‌دهد (براکمن و سیکون^۳ ۲۰۰۸، هرست و همکاران ۲۰۰۸، خالقی مقدم ۱۳۷۷). این نتایج حاکی از آن است که سود پیش بینی شده توسط شرکت‌ها دارای محتوای اطلاعاتی و کارایی بوده و از این جهت اهمیت پیش بینی سود حسابداری به دلیل نقش و تأثیر آن در تصمیم گیری‌های استفاده کنندگان بویژه سرمایه گذاران بارزتر می‌شود.

سودهای پیش بینی شده توسط مدیریت در بسیاری از کشورها در زمره افشای داوطلبانه اطلاعات قرار دارند. در آمریکا کمیسیون بورس اوراق بهادار در اوایل سال ۱۹۷۳ برای اولین بار به شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اجازه افشای پیش بینی‌های سود را داد و دو سال بعد

شرکت‌ها را ملزم به انتشار چنین اطلاعاتی کرد. در آوریل سال ۱۹۷۶، این الزام بدلیل مخالفت زیاد، برداشته شد و سرمایه گذاران جزء ناچار بودند به تحلیلگران مالی اتکا کنند (مشایخ و شاهرخی، ۱۳۸۶).

در ایران نیز، بر اساس ردیف ۷ بند (ج) تعهدنامه مدیران شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، شرکت‌ها موظف هستند که پیش بینی درآمد متعلق به هر سهم خود را به صورت سه ماهه و یک ساله برآورد و حداکثر ۲۰ روز بعد از پایان دوره سه ماهه به مدیریت نظارت بر شرکت‌های سازمان بورس اوراق بهادار تهران ارسال نمایند. (جهانخانی و صفاریان، ۱۳۸۲).

مطالعات اخیر حاکی از این مطلب است که سودهای حسابداری محافظه کارانه هستند به عبارت دیگر سودها تمایل دارند تا اخبار بد (بازده منفی سهام) را نسبت به اخبار خوب (بازده مثبت سهام) براساس یک مبنای به موقع تر منعکس نمایند (باسو، ۱۹۹۷)^۴. محافظه کاری در بیانیه مفاهیم حسابداری مالی شماره (۲) آمریکا بعنوان یک عکس العمل احتیاط آمیز به شرایط عدم احتیاط نامیده شده و اشاره دارد به اینکه اگر دو برآورد در خصوص مقادیر دریافتی یا پرداختی آتی تقریباً مشابه باشد، محافظه کاری بیانگر این است که برآورد کمتر خوش بینانه مورد استفاده قرار گیرد. پژوهش‌های تجربی نشان دهنده این است که رویه‌های حسابداری، محافظه کارانه است و نیز در طی سی سال گذشته این رویه‌ها محافظه کارانه تر شده است (واتس، ۲۰۰۳)^۵. همچنین باسو و تحقیقات صورت گرفته بعد از او شواهدی حاکی از افزایش حسابداری محافظه کارانه فراهم نموده اند. هر چند تحقیقات پیشین، از قبیل واتس، به این رسیدند که محافظه کاری منجر به افزایش کارایی قراردادهای کاهش مالیاتها، تعهدات سرمایه گذار و مخارج قانونگذاری می‌گردد که از دیدگاه سرمایه گذاران ممکن است مطلوب بنظر رسد ولی با فرض توزیع صحیح شرایط اقتصادی، یک سیستم حسابداری محافظه کارانه شواهدی را فراهم

تاریخی و جاری توسط واحد تجاری است البته به نحوی که سرمایه‌گذاران بتوانند خود پیش‌بینی‌های مربوط به آینده را انجام دهند. دیدگاه دیگر این است که مدیریت با در دست داشتن منابع و امکانات به انجام پیش‌بینی‌هایی قابل اعتماد بپردازند و با انتشار عمومی این پیش‌بینی‌ها، کارایی بازارهای مالی را افزایش دهند (شباهنگ، ۱۳۸۲).

سودهای پیش‌بینی شده توسط مدیریت در بسیاری از کشورها در زمره افشای داوطلبانه اطلاعات قرار دارند. در آمریکا کمیسیون بورس اوراق بهادار در اوایل سال ۱۹۷۳ برای اولین بار به شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اجازه افشای پیش‌بینی‌های سود را داد و دو سال بعد شرکت‌ها را ملزم به انتشار چنین اطلاعاتی کرد. در آوریل سال ۱۹۷۶، این الزام بدلیل مخالفت زیاد، برداشته شد و سرمایه‌گذاران جزء ناچار بودند به تحلیلگران مالی اتکا کنند (مشایخ و شاهرخی، ۱۳۸۶).

در ایران نیز شرکت‌ها موظف هستند که پیش‌بینی درآمد متعلق به هر سهم خود را به صورت سه ماهه و یک ساله برآورد و حداکثر ۲۰ روز بعد از پایان دوره سه ماهه به مدیریت نظارت بر شرکت‌های سازمان بورس اوراق بهادار تهران ارسال نمایند. ضمناً در صورت وقوع موارد خاص یا رویدادهای با اهمیتی که دارای آثار قابل توجه در وضعیت مالی، خصوصاً تأثیر گذار بر درآمد هر سهم، از قبیل تغییرات ناشی از قیمت محصولات، نرخ مواد اولیه، تولید محصولات جدید و سایر موارد مربوطه باید در اسرع وقت اطلاعات لازم به بورس ارائه گردد. با این حال اولین پیش‌بینی‌های سود هر سهم مربوط به ابتدای سال ۱۳۷۴ است و تا قبل از سال مزبور شرکت‌ها عمدتاً به ارائه گزارش‌های تولید و فروش اکتفا می‌کردند (جهانخانی و صفاریان، ۱۳۸۲).

مطالعات پیشین نشان می‌دهند که پیش‌بینی‌های مدیریت، قیمت سهام، نقدینگی بازار سهام و پیش‌بینی تحلیلگران را تحت تأثیر قرار می‌دهد (براکمن و سیکون^۷، ۲۰۰۸، هرست و همکاران ۲۰۰۸، خالقی مقدم ۱۳۷۷).

می‌نماید که احتمال طبقه بندی واحد تجاری بعنوان شرایط غیر منصفانه را افزایش می‌دهد. این نوع جانبداری، اگر چه ممکن است توسط استفاده کننده نهایی تعدیل شود، ریسک ارائه اطلاعات گمراه کننده را افزایش می‌دهد. (پیک و همکاران، ۲۰۰۷)^۶

با توجه به مطالب فوق که بیانگر نقش پیش‌بینی‌های مدیریت در تأمین نیازهای اطلاعاتی استفاده کنندگان صورتهای مالی و همچنین الزام نهادهای قانونگذار در بازارهای مالی بر ارائه پیش‌بینی‌های مدیریت در مواعید معین از یک طرف و تأثیر محافظه‌کاری بر ابعاد مختلف سیستم حسابداری و گزارشگری مالی از طرف دیگر است، در این مقاله به بررسی تأثیر حسابداری محافظه کارانه بر خطای پیش‌بینی سود مدیریت پرداخته شده است. در ادامه بطور مختصر مبانی نظری مرتبط با خطای پیش‌بینی سود و محافظه‌کاری ارائه و سپس پیشینه تحقیق و نحوه آزمون فرضیه تحقیق بررسی می‌شود و در پایان نتیجه تحقیق ارائه می‌گردد.

۲- مبانی نظری و پیشینه

۲-۱- خطای پیش‌بینی سود

سود یکی از اقلام مهم و اصلی صورتهای مالی است که توجه استفاده کنندگان صورتهای مالی را به خود جلب می‌کند. سرمایه‌گذاران، اعتبار دهندگان، مدیران، کارکنان شرکت، تحلیلگران، دولت و دیگر استفاده‌کنندگان صورتهای مالی از سود به عنوان مبنایی جهت اتخاذ تصمیمات سرمایه‌گذاری، اعطای وام، سیاست پرداخت سود، ارزیابی شرکت‌ها، محاسبه مالیات و سایر تصمیمات مربوط به شرکت استفاده می‌کنند (مشایخ و شاهرخی، ۱۳۸۶).

اطلاعات ارائه شده توسط شرکت و در نتیجه سود، مبتنی بر رویدادهای گذشته است اما سرمایه‌گذاران، به اطلاعاتی راجع به آینده شرکت نیاز دارند. یکی از دیدگاه‌های موجود در این مورد، ارائه صرفاً اطلاعات

با توجه به موارد فوق می‌توان نتیجه گرفت که سود-های پیش‌بینی شده می‌تواند در موارد زیر مفید واقع گردد:

- کمک به ارزیابی قدرت سودآوری واحد تجاری
- تعیین ارزش جاری سهام یا ارزش کل شرکت
- برآورد ریسک سرمایه‌گذاری در واحد تجاری
- برآورد ریسک وام اعطایی به واحد تجاری

مدیریت واحدهای انتفاعی، علیرغم سودمندی ارائه پیش‌بینی‌های مالی و ترغیب مقامات قانونی برخی از کشورها برای ارائه آن باز هم در انتشار عمومی برخی از پیش‌بینی‌های مشخص به دلایل زیر اکراه دارند:

- امکان دارد که انتشار پیش‌بینی‌ها، دقت بیش از اندازه و غیرقابل توجیه آنها را القا کند.
- پیش‌بینی‌ها معمولاً به سرعت و با گذشت زمان، ارزش خود را از دست می‌دهند و تجدید نظر و تعدیل پی در پی آن ضرورت دارد.
- انتشار پیش‌بینی‌ها می‌تواند به زیان شرکت انتشار دهنده و به نفع رقبای تجاری آن باشد.
- مدیریت ممکن است خود را متعهد به تحقق پیش‌بینی‌ها بداند و برای رسیدن به این مقصود، تصمیمات کوتاه مدتی را اتخاذ کند که منفعت کلی سهامداران نباشد.
- عدم توفیق واحدهای انتفاعی در تحقق پیش‌بینی‌ها می‌تواند موجب نارضایتی سهامداران بشود. (شباهنگ، ۱۳۸۲)

۲-۲- عوامل موثر بر خطای پیش‌بینی سود

میزان اطلاعات افشا شده برای مشارکت کنندگان بازار بر دقت پیش‌بینی سود تحلیل گران تأثیر می‌گذارد. برای مثال لانگ و لاندولهلم (۱۹۹۶) به این نتیجه رسیدند که میزان دقت پیش‌بینی با افزایش در میزان افشای اطلاعات شرکت افزایش می‌یابد. این یافته‌ها به افشای اطلاعات درباره تجزیه و تحلیل مدیریت، خط مشی‌های حسابداری و غیره گسترش یافته‌اند (بارون، کیل و اکنیف ۱۹۹۹). در

این نتایج حاکی از آن است که سود پیش‌بینی شده توسط شرکت‌ها دارای محتوای اطلاعاتی و کارایی بوده و از این جهت اهمیت پیش‌بینی سود حسابداری به دلیل نقش و تأثیر آن در تصمیم‌گیری‌های استفاده‌کننده بویژه سرمایه‌گذاران بارزتر می‌شود.

شواهد تجربی نشان داده‌اند که سرمایه‌گذاران به اطلاعاتی نظیر پیش‌بینی سود هر سهم اتکا کرده و در قیمت‌گذاری سهام از آن استفاده می‌کنند. این پیش‌بینی، بیان‌کننده انتظارات مدیریت در مورد رویدادهای آتی است که ممکن است به وقوع بپیوندد لذا دقت این پیش‌بینی برای سرمایه‌گذاران حائز اهمیت است زیرا تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران در مورد خرید، فروش و یا نگهداری سهام بر مبنای این اطلاعات است. بنابراین خطای پیش‌بینی سود عامل مهمی در عملکرد بازار ثانویه است. (جگ و مکنومی، ۲۰۰۳)^۸

برای بسیاری از شرکت‌ها پیش‌بینی سود نسبت به سود تقسیمی کوتاه مدت، در پیش‌بینی قیمت بازار سهام در آینده اهمیت بیشتری دارد و نیز فرض بر این است که پرداخت‌های مربوط به سود تقسیمی در آینده، به سود انباشته و عوامل رشد شرکت وابسته است. بنابراین تصور می‌شود که انتظارات سود آینده، توسط بسیاری از سرمایه‌گذاران به عنوان عامل مهمی در پیش‌بینی سود تقسیمی آینده مورد استفاده قرار می‌گیرد و سودهای تقسیمی مورد انتظار عامل مهمی در تعیین ارزش جاری سهام یا ارزش کل شرکت است.

دارندگان اوراق قرضه و بستانکاران کوتاه مدت نیز به سود آینده شرکت علاقه‌مند می‌باشند. هر قدر انتظار نسبت به سود شرکت بیشتر باشد، انتظار اینکه بستانکاران بازده سالانه خود را دریافت نمایند و نیز انتظار اینکه شرکت بتواند اصل بدهی را در سررسید بازپرداخت نماید، بیشتر خواهد شد. (هندریکسون و ون بردا، ۱۹۹۲، ص ۳۱۹)

(۲۰۰۶) ضمن بررسی اثر اطمینان بیش از حد مدیران بر سودهای پیش‌بینی شده بوسیله‌ی مدیریت و مدیریت سود چنین نتیجه‌گیری می‌کند که احتمال بیشتری وجود دارد که مدیران خوش‌بین در دستیابی به سودهای پیش‌بینی شده با عدم موفقیت مواجه گردند. نتیجه‌ناشی از تحقیق آنها نشان می‌دهد که اطمینان بیش از حد، خطای ناشی از خوش‌بینی راه، هم در قالب احتمال عدم دستیابی به سودهای پیش‌بینی شده و هم در قالب مدیریت سود، افزایش می‌دهد.

افشا از طریق صورت‌های مالی و خارج از آن دو مسیر مهم هستند که از طریق آن مدیران اطلاعات را به سهامداران خارجی انتقال می‌دهند. اگر چه شمار زیادی از مطالعات نشان می‌دهند که هر دو نوع افشا در بردارنده اطلاعات مربوطی هستند و به صورت با اهمیتی قیمت اوراق را تحت تأثیر قرار می‌دهند، اما این سوال که آیا خطاهای موجود در اطلاعات افشا شده خارج از صورت‌های مالی را می‌توان بر مبنای اطلاعات افشا شده از طریق صورت‌های مالی پیش‌بینی نمود، به طور گسترده‌ای بدون پاسخ باقی مانده است.

یکی از اطلاعات افشا شده خارج از صورت‌های مالی، سود پیش‌بینی شده توسط مدیریت است که منعکس‌کننده پیش‌بینی مدیریت درباره چشم‌انداز آتی است. اقلام تعهدی نیز، بعد مهمی از گزارشگری مالی است و در بردارنده پیش‌بینی چشم‌گیری درباره عملکرد آتی است. از آنجایی که هم پیش‌بینی سود و هم ایجاد اقلام تعهدی هر دو در بردارنده درجه زیادی از ذهن‌گرایی مدیریت است، اشتباهات موجود در برآوردهای تجاری مدیریت به احتمال زیادی هم در پیش‌بینی سود و هم در اقلام تعهدی آشکار می‌گردد.

این دو شیوه افشا بدلیل برآوردهای نادرست مدیران از آینده تجاری شرکت‌ها، در بردارنده خطاهای مشترکی هستند. بدلیل تغییر در شرایط تجاری (مانند تغییر غیر قابل پیش‌بینی در تفضای بازار و استراتژی‌های رقبا) محیط

مجموع این یافته‌ها بر آن دلالت دارند که شرکت‌هایی که اطلاعات بیشتری برای استفاده‌کنندگان خارجی منتشر می‌کنند دارای دقت پیش‌بینی سود بیشتری هستند.. (آشتاب، ۱۳۸۷)

تئوری‌هایی وجود دارند که بیان‌کننده این نکته هستند که ساختار سرمایه شرکت بر دقت پیش‌بینی سود تأثیر می‌گذارد. بیول و مینز (۱۹۳۲)^۹ نشان دادند که ممکن است منافع مدیران و مالکان مطابق هم نباشد، چرا که ممکن است مدیران به دنبال منافع خود باشند و بخشی از اطلاعات را از مالکان پنهان کنند و برای سرمایه‌گذاران مؤثر نباشند.. (همان)

با توجه به اینکه مدیران در پیش‌بینی‌های خود به برآورد مجهولات آتی (مانند تقاضا، جریانهای نقدی، رقابت و...) می‌پردازند، این پیش‌بینی‌ها ممکن است تحت تأثیر اطمینان بیش از حد مدیران قرار گرفته و تا حدودی در بردارنده اعتقادات شخصی مدیریت باشد و آنها را با درجه‌ای از خطا همراه سازد. برای مثال آنها ممکن است سودهایی را پیش‌بینی نمایند که احتمال آن کم است و در نتیجه این امر باعث بروز خطاهایی در سودهای پیش‌بینی شده توسط مدیریت گردد. این موضوع که جانب‌داری‌های روانشناختی مدیریت، ممکن است بر تصمیمات و پیش‌بینی‌های مدیران اثر منفی داشته باشد، در بسیاری از مطالعات حسابداری مورد تأیید قرار گرفته است. مالمدیر و تیت (۲۰۰۵ a، ۲۰۰۵ b) نشان می‌دهند که مدیرانی که بازده آتی شرکت خود را بیش از واقع برآورد می‌نمایند، هنگامی که وجوه داخلی فراوانی در دسترس دارند تمایل به سرمایه‌گذاری‌های مفرط و تحصیل غیر ضروری شرکت‌ها دارند. افزون بر این بن دیوید^{۱۰} و همکاران (۲۰۰۷) و دشماخ^{۱۱} و همکاران (۲۰۰۹) بیان می‌کنند که اطمینان بیش از حد مدیران، تحریفاتی در مجموعه‌ای از تصمیمات شرکت شامل سرمایه‌گذاری، تامین مالی خارجی و خط مشی‌های تقسیم سود ایجاد می‌نماید. همچنین هریر و یانگ^{۱۲}

شماره (۲) هیئت تدوین استانداردهای مالی آمریکا (۱۹۸۰) محافظه کاری اینگونه تعریف شده است: "نشان دادن واکنش محتاطانه به وجود ابهام بمنظور ایجاد اطمینان خاطر از اینکه ابهام و خطرات احتمالی همراه با آن در حد کافی مورد توجه واقع شده اند."^{۱۴} هیئت تدوین استانداردهای مالی آمریکا، محافظه کاری را جزء ویژگی‌های کیفی تعریف و طبقه بندی نکرده است در حالیکه در بند (۱۸) فصل دوم مفاهیم نظری گزارشگری مالی ایران، محافظه کاری بعنوان یک زیر ویژگی کیفی برای قابلیت اتکا این گونه تعریف شده است: "احتیاط عبارت است از کاربرد درجه ای از مراقبت که در اعمال قضاوت برای انجام برآورد در شرایط ابهام مورد نیاز است بگونه ای که درآمدها یا دارایی‌ها بیشتر از واقع و هزینه‌ها یا بدهیها کمتر از واقع ارائه نشود."

از نظر گیولی و هاین^{۱۵} محافظه کاری عبارت است از انتخاب یک راهکار حسابداری تحت شرایط ابهام که در نهایت به ارائه کمترین دارایی‌ها و درآمدها بینجامد و کمترین اثر مثبت را حقوق صاحبان سهام داشته باشد. ولک و همکاران^{۱۶} محافظه کاری را اینگونه تعریف می‌کنند: "محافظه کاری یعنی شناسایی هر چه کندتر سودها و ارزشیابی هرچه کمتر دارایی‌ها". (مهرانی، ۱۳۸۸)

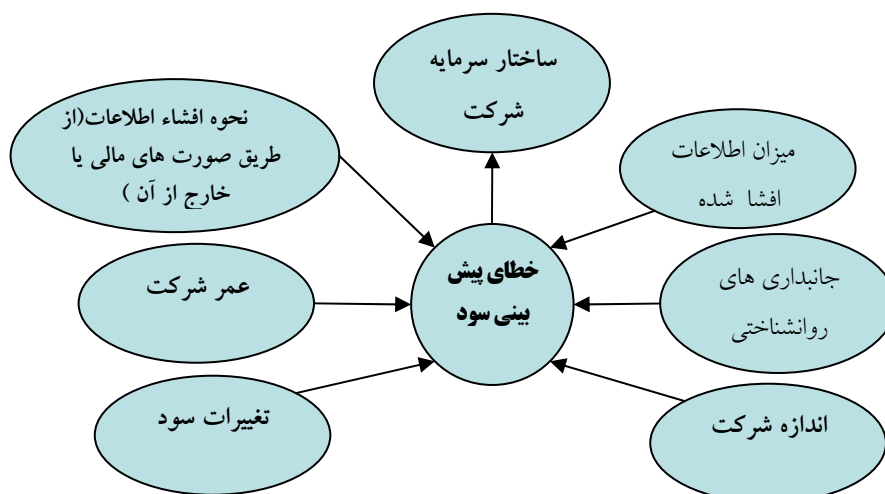
علیرغم تعریف جامعی از محافظه کاری، در ادبیات حسابداری دو ویژگی مهم محافظه کاری مورد بررسی قرار گرفته است. نخست وجود جانبداری در ارائه کمتر از واقع ارزش دفتری سهام نسبت به ارزش بازار آن که توسط السن و همکاران در سال ۱۹۹۵ عنوان شده است. دوم، تمایل به تسریع بخشیدن در شناسایی زیانها و به تعویق انداختن شناسایی سودها که توسط باسو در سال ۱۹۹۷ عنوان شده است. (پرایس، ۲۰۰۵)

عملیاتی یک شرکت آکنده از ابهام است. این امر بدین معنی است که دانش مدیریت نسبت به محیط تجاری شرکت کامل نیست. دانش کم مدیریت به طور اجتناب ناپذیری خطاهایی در برآورد چشم انداز تجاری ایجاد می‌نماید. به علاوه، عدم اطمینان در محیط عملیاتی می‌تواند جانبداری‌های آگاهانه مدیریت را در پردازش اطلاعات تشدید نماید، که منجر به خطاهایی در برآوردهای آینده ی تجاری می‌شود.

همچنین یافته‌های تحقیقات قبلی (خالقی مقدم ۱۳۷۷، تبریزی و دموری ۱۳۸۴ و آشتاب ۱۳۸۷) نشان دهنده این موضوع است که در شرکت‌های بزرگ به دلیل استقرار سیستم‌های کنترلی و نظارتی دقیق، بکارگیری کارکنان و مدیران متخصص، پاسخگویی به طیف گسترده ای از سرمایه گذاران و بستانکاران و کارکنان از جمله دلایل لزوم دقت بیشتر در پیش بینی سود است و هر چه نسبت اهرم مالی بیشتر باشد، شرکت از ریسک مالی بیشتری برخوردار است و وجود ریسک حاکی از عدم امکان دقت در پیش بینی سود است. همچنین شرکت‌های قدیمی نسبت به شرکت‌های جوان، تجارب بیشتری درباره پیش بینی سود دارند. علاوه بر این بین تغییرات سود و دقت پیش بینی سود رابطه منفی وجود دارد زیرا پیش بینی سود این شرکت‌ها به دلیل ریسک بالا دشوار است.

۲-۳- محافظه کاری

از آنجا که در این تحقیق به بررسی تأثیر محافظه کاری بر خطای پیش بینی سود مدیریت پرداخته شده است تبیین موضوع محافظه کاری ضرورت دارد. مطالعات اخیر حاکی از این مطلب است که سودهای حسابداری محافظه کارانه هستند به عبارت دیگر سودها تمایل دارند تا اخبار بد (بازده منفی سهام) را نسبت به اخبار خوب (بازده مثبت سهام) براساس یک مبنای به موقع تر منعکس نمایند (باسو، ۱۹۹۷)^{۱۳}. در بیانیه مفاهیم

نگاره (۱): عوامل موثر بر خطای پیش سود

بینی لحاظ شده در پیش بینی سود توسط آنها را تبیین نماید. مدیران تحت این فشار قرار دارند که به سود پیش بینی شده یا حداقل مورد انتظار تحلیلگران دست یابند، از این رو دارای این انگیزه هستند که اعلامیه‌های سود را منتشر نمایند که ممکن است باعث شود تحلیلگران، پیش بینی خود را با توجه به اثرات حسابداری محافظه کارانه تعدیل نمایند. (لی، ۲۰۰۷)^{۱۹}

۴-۲- پیشینه تحقیق

در ادامه به برخی از تحقیقاتی که مشابه با پژوهش حاضر بوده اند، اشاره می‌گردد:

الف - تحقیقات خارج از کشور

واتس و سیمون (۲۰۰۲)^{۲۰} در پژوهشی با عنوان " محافظه کاری در حسابداری " از جنبه‌های گوناگونی از قبیل قراردادی (مبتنی بر قراردادهای رسمی بین اجزای شرکت مانند قراردادهای بدهی و پاداش مدیران)، حقوق صاحبان سهام، مالیاتی و قواعد حسابداری به بررسی اعمال محافظه کاری در حسابداری پرداخت و به این نتیجه رسید که حتی در غیاب گزارشگری قانونی حسابداری، جنبه قراردادی محافظه کاری باقی خواهد ماند چرا که کارایی سود را به عنوان یک معیار عملکرد و

پژوهش‌های تجربی نشان دهنده این است که رویه‌های حسابداری، محافظه کارانه است و نیز در طی سی سال گذشته این رویه‌ها محافظه کارانه تر شده است (واتس، ۲۰۰۳)^{۱۷}. همچنین باسو و تحقیقات صورت گرفته بعد از او شواهدی حاکی از افزایش حسابداری محافظه کارانه فراهم نموده اند. هر چند تحقیقات پیشین، از قبیل واتس، به این رسیدند که محافظه کاری منجر به افزایش کارایی قراردادهای و کاهش مالیات‌ها، تعهدات سرمایه گذار و مخارج قانونگذاری می‌گردد که از دیدگاه سرمایه گذاران ممکن است مطلوب بنظر رسد ولی با فرض توزیع صحیح شرایط اقتصادی، یک سیستم حسابداری محافظه کارانه شواهدی را فراهم می‌نماید که احتمال طبقه بندی واحد تجاری بعنوان شرایط غیر منصفانه را افزایش می‌دهد. این نوع جانبداری، اگر چه ممکن است توسط استفاده کننده نهایی تعدیل شود، ریسک ارائه اطلاعات گمراه کننده را افزایش می‌دهد (پیک و همکاران، ۲۰۰۷)^{۱۸}. حسابداری محافظه کارانه منجر به کاهش جانبداری در سود و خالص دارایی‌های گزارش شده در شرایط رشد سرمایه گذاری می‌شود. تحقیقات گذشته نشان داده اند که تحلیلگران بطور کامل این کاهش جانبداری را درک نمی‌کنند که ممکن است تا حدودی خوش

هراس از بدهی‌های قانونی اولاً تمایلی به انتشار پیش بینی‌های سود داوطلبانه ندارند و ثانیاً در دوره‌هایی که با اخبار بدی همراه است، فراوانی پیش بینی سود بیشتر می‌شود.

روگرس و استوکن (۲۰۰۵) در تحقیق خود تحت عنوان "اعتبار پیش بینی‌های مدیریت" به بررسی انگیزه‌های مدیریت برای انحراف در پیش بینی و چگونگی اتکا سرمایه‌گذاران به این پیش بینی‌ها پرداختند. آنها بیان می‌کنند که تمایل مدیریت به ارائه نادرست اطلاعات آینده نگر با توجه به توانایی بازار در کشف این تحریف‌ها متفاوت است. آنها اثر چهار عامل محیط قانونی، معاملات محرمانه (داخلی)، بحران مالی شرکت و تمرکز صنعت را بر پیش بینی‌های سود مدیریت مورد بررسی قرار داده‌اند. نتایج تحقیق آنها نشان می‌دهد هنگامی که برای سرمایه‌گذاران کشف تحریف‌ها مشکل باشد، مدیران قبل از انتشار سهام، پیش بینی‌های خوش بینانه تر و هنگام تحصیل سهام پیش بینی‌های بدبینانه تری ارائه می‌دهند. همچنین در این شرایط مدیران شرکت‌های دارای بحران مالی پیش بینی‌های خوش بینانه تری ارائه می‌دهند. علاوه بر موارد فوق یافته‌های تحقیق آنها بیانگر این است که هنگامی که رقبای بالقوه شرکت‌ها در کشف تحریف‌ها با مشکل مواجه هستند، مدیران شرکت‌هایی که در صنایع متمرکز فعالیت می‌نمایند، پیش بینی‌های بدبینانه تری انتشار می‌دهند. نتایج این تحقیق بیانگر وجود ارتباط ضعیف بین انتشار پیش بینی‌های بدبینانه و خطر روبرو شدن با دعاوی حقوقی است.

لی (۲۰۰۷)^{۲۴} در پژوهشی با عنوان "حسابداری محافظه کارانه و رفتار پیش بینی سود مدیران" دریافت که انتشار اعلامیه‌های پیش بینی سود و تکرار آنها متناسب با سطح محافظه کاری افزایش می‌یابد. همچنین محتوای اطلاعاتی پیش بینی‌های مدیریت، اندازه گیری شده براساس میزان ارتباط با نتایج تحلیل، بطور منفی با سطح محافظه کاری مربوط است و این

خالص دارایی‌ها را به عنوان معیاری از ارزش واگذاری شرکت بهبود می‌بخشد.

واتس و لافوند (۲۰۰۷)^{۲۱} در تحقیقی با عنوان "نقش اطلاعاتی محافظه کاری" به بررسی این موضوع پرداختند که تقارن اطلاعاتی بین سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی شرکت باعث اعمال محافظه کاری در صورت‌های مالی می‌شود که خود انگیزه و توانایی مدیریت را در دستکاری ارقام حسابداری کاهش داده و باعث کاهش تقارن اطلاعاتی و زیان‌های مرتبط با آن شده و در نهایت باعث افزایش ارزش شرکت و حقوق صاحبان سهام می‌گردد. یافته‌های تحقیق فرضیه آنها مبنی بر وجود رابطه مثبت و قوی بین تقارن اطلاعاتی و محافظه کاری را تأیید می‌نماید.

کاج (۲۰۰۲) نیز در تحقیقی با عنوان "بحران مالی و قابلیت اتکای پیش بینی‌های سود مدیریت" دریافت که مدیران شرکت‌های دارای بحران مالی به رغم وجود جریمه‌های ناشی از گزارشگری گمراه کننده، انگیزه‌های زیادی برای انتشار پیش بینی‌های سود خوش بینانه دارند زیرا شرکت یا موقعیت آنها در شرکت ممکن است به اندازه ای طول نکشد که آنها با جریمه‌های ناشی از گزارشگری نادرست مواجه گردند.

فرانکل و همکاران (۱۹۹۵) به بررسی ارتباط بین تمایل شرکت‌ها به دستیابی به بازارهای سرمایه و پیش بینی‌های سود می‌پردازند. نتایج تحقیق آنها نشان می‌دهد که پیش بینی‌های انجام شده در فاصله ی کمتر از ۹ ماه قبل از انتشار سهام نسبت به پیش بینی‌های انجام شده در فاصله بیشتر از ۹ ماه دارای خوش بینی بیشتری است. همچنین مارکواردت و ویدمن^{۲۲} (۱۹۹۸) نیز انتشار پیش بینی‌های سود خوش بینانه را قبل از دومین ارائه سهام، گزارش می‌نمایند.

باجینسکی^{۲۳} و همکارانش (۲۰۰۲) به بررسی اثر محیط قانونی بر افشای داوطلبانه پیش بینی‌های سود مدیریت می‌پردازند. آنها بیان می‌کنند که مدیران به دلیل

پرداختند. آنها برای اندازه‌گیری محافظه‌کاری و عدم تقارن اطلاعاتی به ترتیب از دامنه تفاوت قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام و معیار باسو استفاده نمودند. نتایج تحقیق مزبور حاکی از این امر است که بین عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه‌گذاران و سطح محافظه‌کاری اعمال شده در صورت‌های مالی رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد. همچنین تغییر در عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه‌گذاران موجب تغییر در سطح محافظه‌کاری می‌شود.

مطالعات انجام شده در داخل کشور بیانگر این است که سودهای پیش‌بینی شده توسط مدیریت اولاً دارای محتوای اطلاعاتی هستند (جهانخانی و صفاریان ۱۳۸۲ و خالقی مقدم و آزاد ۱۳۸۳، قائمی و وطن پرست ۱۳۸۴) ثانیاً این پیش‌بینی‌ها از پیش‌بینی سود به وسیله مدل‌های سری زمانی به واقعیت نزدیک‌تر است (قاسمی و شریعت پناهی ۱۳۸۴، مشایخ و شاه‌رخی ۱۳۸۶).

اکبری (۱۳۸۷) متغیرهای موثر بر اعتبار پیش‌بینی‌های سود توسط مدیریت را در دوره زمانی ۷۵ تا ۸۶ مورد بررسی قرار داده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که اولاً اعلام خبر منفی (سود پیش‌بینی شده کمتر از گذشته) نسبت به خبر مثبت واکنش بیشتری در قیمت سهام ایجاد می‌نماید به عبارت دیگر میزان باور و اعتبار خبر منفی نزد کارگزاران بازار نسبت به خبر مثبت بیشتر است. ثانیاً اندازه‌ی شرکت‌ها در میزان باور و قبول سود پیش‌بینی شده، نزد سرمایه‌گذاران دارای تأثیر بیشتری است. همچنین صحت و تحقق پیش‌بینی‌های گذشته بر روی باور پیش‌بینی‌های آینده موثر است. علاوه بر این پیش‌بینی‌های میان‌دوره نسبت به پیش‌بینی‌های سالانه، واکنش بیشتری را در قیمت سهام ایجاد می‌نماید و نهایتاً اینکه وجود یا عدم وجود تعدیل در پیش‌بینی‌ها بر روی باور و اعتبار پیش‌بینی‌های بعدی تأثیرگذار نیست، این امر بدین معنی است که سرمایه‌گذاران به پیش‌بینی‌های حاوی خبر مثبت، پیش‌بینی‌های انجام شده توسط شرکت‌های کوچک، پیش

ارتباط با تغییر در رشد دارائی‌ها تغییر می‌یابد و هنگامی که مدیران اثر ترکیبی تغییرات در میزان محافظه‌کاری اعمال شده در گزارشگری مالی را که ممکن است منجر به اشتباه در برآورد توسط تحلیلگران شود، را آشکار می‌دهند، ثابت است. علاوه بر این متعاقب انتشار اعلامیه‌های سود توسط مدیران، تحلیلگران، پیش‌بینی‌های سود را بمنظور کاهش دادن اثر محافظه‌کاری اعمال شده، اصلاح می‌نمایند. در حالت کلی مدیران اعلامیه‌های سود را منتشر می‌کنند که اثرات حسابداری محافظه‌کارانه را که توسط تحلیلگران بطور کامل شناسائی نمی‌شود، را تعدیل نمایند.

تحقیقات پیشین بیانگر این مطلب است که تحلیلگران مالی تأثیر حسابداری محافظه‌کارانه روی سود گزارش شده را درک نمی‌نمایند. پای و تورنتون (۲۰۰۳)^{۲۵} دریافت که تحلیلگران گمراه شده^{۲۶} و خطای پیش‌بینی سود آنها در مورد شرکت‌هایی که اخبار بد را گزارش می‌کنند نسبت به شرکت‌هایی که اخبار خوب را گزارش می‌کنند، بیشتر است. آنها نتایج خود را بدین نحو تفسیر نمودند که تحلیلگران مالی قادر به ترکیب^{۲۷} اثر حسابداری محافظه‌کارانه در پیش‌بینی‌های سود خود نمی‌باشند. مشابه با این نتایج‌های و ماتسونوگا (۲۰۰۴)^{۲۸} دریافتند که خطای پیش‌بینی اولیه تحلیلگران با سطح حسابداری محافظه‌کارانه اعمال شده متناسب است (افزایش می‌یابد). در حالی که پژوهش‌های قبلی حاکی از این مطلب است که پیش‌بینی‌های سود تحلیلگران معمولاً (بطور متوسط) خوش‌بینانه است، این افراد دریافتند که پیش‌بینی‌های تحلیلگران خوش‌بینانه‌تر است، زمانی که یک شرکت نسبتاً محافظه‌کارانه‌تر است.

ب - تحقیقات داخل کشور

خوش‌طینت و یوسفی اصل (۱۳۸۶) به بررسی "رابطه بین تقارن و عدم تقارن اطلاعاتی با محافظه‌کاری"

ی تحت پوشش این مطالعه ۱۰ سال و از سال‌های ۷۸ تا ۸۷ است. آن دسته از شرکت‌هایی که دوره مالی آنها به ۱۲/۲۹ ختم شده، داده‌های مورد نیاز تحقیق در دسترس بوده و شامل شرکت‌های بیمه، واسطه‌گری مالی، بانک‌ها و موسسات مالی نباشند، نمونه تحقیق را تشکیل داده‌اند.

در تحقیق حاضر برای محاسبه متغیرها جهت آزمون فرضیه تحقیق ابتدا باید میزان محافظه کاری اندازه‌گیری می‌شود. برای اندازه‌گیری محافظه کاری با توجه به تحقیقات پیشین، از چهار معیار به شرح ذیل استفاده شده است:

روش اول اندازه‌گیری محافظه کاری

این روش که اولین بار توسط باسو بکار رفته براساس ضریب همبستگی سود و بازده مثبت سهام در مقابل بازده منفی آن می‌باشد، بدین نحو که رگرسیون معکوس سود روی بازده سهام سال جاری برآورد می‌شود. با توجه به اینکه محافظه کاری به این معناست که اخبار بد (بازده منفی) به موقع تر نسبت به اخبار خوب (بازده مثبت سهام) شناسایی می‌شود، بنابراین یک ارتباط قوی تری بین سود و بازده منفی سهام نسبت به سود و بازده مثبت سهام مورد انتظار است. با توجه به این مفهوم محافظه کاری بر اساس رگرسیون سری زمانی هر شرکت براساس مدل (۱) به شرح زیر اندازه‌گیری می‌شود:

(۱)

$$EP_t = C_{0t} + C_{1t}NEGRET_t + C_{2t}RET_t + CON_{1t}NEGRET_t \cdot RET_t + e_t$$

که در مدل (۱):

EP_t : سود سال t که بر اساس قیمت سهم در ابتدای سال t همگن شده است.

RET_t : بازده سهام سال t

بینی‌های انجام شده توسط شرکت‌هایی که در گذشته دارای انحراف زیادی بوده و پیش بینی‌های سالانه به دیده شک و تردید می‌نگرند و از دید آنها احتمال خطای پیش بینی در این شرکت‌ها بیشتر است.

مشایخ و شاه‌رخی (۱۳۸۶) در مقاله‌ای تحت عنوان "بررسی دقت پیش‌بینی سود توسط مدیران و عوامل موثر بر آن" پیش‌بینی‌های ۲۷۹ شرکت را طی دوره ۸۴-۱۳۸۱ (شامل ۶۳۹ مشاهده) مورد بررسی قرار دادند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که پیش‌بینی‌های مدیران دارای انحراف خوش بینانه است و دقت پیش‌بینی با توجه به اندازه‌ی شرکت، سودده یا زیان ده بودن شرکت و نوع صنعت متفاوت است.

۳- فرضیه تحقیق

تحقیق حاضر این موضوع را مورد بررسی قرار می‌دهد که آیا بین اطلاعات افشا شده خارج از صورت‌های مالی و سطح محافظه کاری شرکت‌ها ارتباطی وجود دارد. در این تحقیق ارتباط بین خطای پیش‌بینی سود سال آتی مدیریت (نمونه‌ای از اطلاعات افشا شده خارج از صورت‌های مالی) و سطح محافظه کاری شرکت‌ها مورد آزمون قرار گرفته است. با توجه به تعاریف ارائه شده برای محافظه کاری انتظار بر این است که هر چه سطح محافظه کاری بیشتر (کمتر) باشد سودهای پیش‌بینی شده شرکت‌ها دارای برآوردهای خوش بینانه کمتری (بیشتری) باشد. بنابراین فرضیه تحقیق را می‌توان به صورت زیر بیان نمود:

«خطای مدیریت در پیش‌بینی سود در شرکت‌هایی که حسابداری محافظه کارانه تری دارند، کمتر است»

۴- روش شناسی تحقیق

روش تحقیق حاضر، پیمایشی از نوع رویدادی است. جامعه آماری این تحقیق شامل شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. دوره

CON_{2t} : میزان معیار دوم محافظه‌کاری برای سال t معادله رگرسیون (۲) برای هر یک از شرکت‌های نمونه بر اساس اطلاعات موجود طی دوره مورد بررسی (۱۳۸۷-۱۳۷۸) اعمال گردیده که حاصل آن میزان معیار محافظه‌کاری دوم برای شرکت مربوطه است.

با توجه به اینکه تمایل بیشتری وجود دارد که اخبار خوب طی چندین دوره شناسایی شود بنابراین انتظار می‌رود که تغییرات مثبت سود نیز نسبت به تغییرات منفی سود بیشتر تکرار شود. بنابراین ضریب همبستگی منفی بین ΔOI_{t-1} و DOI_{t-1} در گزارشگری محافظه کارانه ثابت است. برای اطمینان از اینکه معیار مورد نظر با حسابداری محافظه کارانه افزایش می‌یابد، از همبستگی منفی نیز استفاده می‌شود.

معیار دوم نیز در بر گیرنده مقداری خطای اندازه‌گیری می‌باشد زیرا تغییرات منفی سود با عوامل غیر محافظه کارانه ای از قبیل انتقال اقلام تعهدی آتی به دوره جاری توسط مدیران ۲۹ مرتبط است، بنابراین از معیار سوم استفاده می‌شود.

روش سوم اندازه‌گیری محافظه‌کاری

این روش براساس ضریب همبستگی اقلام تعهدی و جریانهای نقدی منفی در مقابل جریانهای نقدی مثبت است. برای اعمال این معیار مدل زیر را طی یک دوره ۹ ساله برای هر شرکت بکار می‌گیریم:

(۳)

$$ACC_t = e_{0t} + e_{1t}DCFO_t + e_{2t}CFO_t + CON_{3t}DCFO_t \cdot CFO_t + e_t$$

در معادله فوق:

ACC_t : تفاوت بین سود عملیاتی و جریانهای نقدی ناشی از عملیات در سال t که بر اساس ارزش کل دارایی‌های اول دوره همگن شده است.

$NEGE_t$: برابر ۱ است اگر بازده سهام منفی باشد، در غیر اینصورت برابر صفر است.

CON_{1t} : میزان اولین معیار محافظه‌کاری برای سال t (CON_t) بزرگتر نشان دهنده حساسیت بیشتر سود نسبت به بازده منفی در برابر بازده مثبت بوده و شرکت حسابداری محافظه کارانه تری دارد).

معادله رگرسیون (۱) برای هر یک از شرکت‌های نمونه بر اساس اطلاعات موجود طی دوره مورد بررسی (۱۳۸۷-۱۳۷۸) اعمال گردیده که حاصل آن میزان معیار محافظه‌کاری اول برای شرکت مربوطه است.

با توجه به اینکه عوامل دیگری مانند درجه عدم آگاهی مخاطبین اخبار اقتصادی، ماهیت وقایع اقتصادی و رویه‌های افشاء نیز موجب تفاوت زمانی شناسایی اخبار خوب و بد می‌شود، معیار اول به تنهایی کامل به نظر نمی‌رسد. بنابراین این معیار همراه معیارهای دیگر بکار برده می‌شود.

روش دوم اندازه‌گیری محافظه‌کاری

این روش براساس ضریب همبستگی منفی تغییر در سود عملیاتی نسبت به تغییرات منفی در مقابل تغییرات مثبت است (این معیار توسط باسو، شیاکومر و راداک استفاده شده است). برای تحقق این امر مدل رگرسیون (۲) به شرح زیر برآورد می‌شود:

(۲)

$$\Delta OI_t = d_{0t} + d_{1t}DOI_{t-1} + d_{2t}\Delta OI_{t-1} + (-CON_{2t})DOI_{t-1} \cdot \Delta OI_{t-1} + e_t$$

در مدل (۲):

ΔOI_t : تغییر در سود عملیاتی سال t که بوسیله ارزش بازار اول دوره سرمایه همگن شده است
 DOI_{t-1} : برابر ۱ است اگر ΔOI_{t-1} منفی باشد، در غیر اینصورت صفر است.

اول دوره حقوق صاحبان سهام همگن ۳۰ می‌سازیم. سپس ارقام تعهدی غیر عملیاتی کاهنده انباشته را به منظور سهولت تفسیر نتایج و اندازه گیری افزایش آنها بوسیله حسابداری محافظه کارانه انتخاب می‌کنیم.

جریانهای نقدی ناشی از عملیات - (استهلاک + سود خالص)

= جمع ارقام تعهدی

(مالیاتهای پرداختنی) Δ - (حسابهای پرداختنی) Δ - (پیش

پرداختها) Δ + (موجودیها) Δ + (حسابهای دریافتنی) Δ = ارقام

تعهدی عملیاتی

ارقام تعهدی عملیاتی - جمع ارقام تعهدی = ارقام تعهدی غیر

عملیاتی

هرچهار معیار اندازه گیری محافظه کاری بگونه ای

تعریف شده اند که هر چه اندازه معیار بیشتر باشد، نشان دهنده محافظه کاری بیشتر در سود است. بمنظور

حداقل نمودن اشتباهات مربوط به معیارهای اندازه

گیری محافظه کاری متغیر مجازی $Hi - CON_{ji}$

تعریف شده و مقدار آن برابر ۱ است در صورتیکه

میزان محافظه کاری شرکت (CON_{ji}) بیشتر از

میانگین سالانه باشد، در غیر اینصورت صفر می‌باشد.

بعبارت دیگر مدل‌های (۱)، (۲) و (۳) مربوط به

روشهای اول، دوم و سوم برای تک تک شرکت‌های

نمونه اعمال شده، با هریک از مدل‌های مذکور، میزان

محافظه کاری هر شرکت محاسبه گردیده که بمنظور

آزمون فرضیات تحقیق، مقدار آن با میانگین محافظه

کاری کل مقایسه شده، در صورتیکه بیشتر از میانگین

باشد، در مدل‌های آزمون فرضیات تحقیق مقدار ۱ و در

غیر اینصورت مقدار آن صفر است.

روش آزمون فرضیه

با توجه به معیارهای ذکر شده ابتدا میزان محافظه

کاری شرکت‌ها مورد سنجش قرار گرفته و در ادامه

برای آزمون فرضیه تحقیق از مدل (۴) به شرح زیر

استفاده می‌شود:

CFO_t : جریانهای نقدی ناشی از عملیات در سال t
که بر اساس ارزش کل دارایی‌های اول دوره همگن شده است.

$DCFO_t$: برابر ۱ است اگر CFO_t منفی باشد. در غیر این صورت برابر صفر است.

CON_{4t} : میزان معیار چهارم محافظه کاری برای

سال t

معادله رگرسیون فوق برای هر یک از شرکت‌های

نمونه بر اساس اطلاعات موجود طی دوره مورد

بررسی (۱۳۸۷-۱۳۷۸) اعمال گردیده که حاصل آن

میزان معیار محافظه کاری چهارم برای شرکت مربوطه

است.

اگر زبان‌های اقتصادی براساس یک مبنای زمانی به

موقع تر شناسایی شوند (که منجر به شناسایی ارقام

تعهدی می‌شود) نسبت به سودهای اقتصادی (که منجر

به شناسایی هزینه‌های نقدی می‌شود)، رابطه جریانهای

نقدی تعهدی منفی با وجود جریانهای نقدی منفی

تعدیل می‌شود.

روش چهارم اندازه گیری محافظه کاری

در مقایسه با ارقام تعهدی عملیاتی، ارقام تعهدی غیر

عملیاتی مانند هزینه مطالبات مشکوک الوصول، هزینه‌های

تغییر ساختار، مخارج مربوط به کنار گذاری دارایی‌ها،

درآمدهای انتقالی و... با ارقام محافظه کارانه (احتیاطی)

مرتبط تر می‌باشند. معیار دوم اندازه گیری محافظه کاری

در غالب ارقام تعهدی غیر عملیاتی انباشته است (این

معیار در سال ۲۰۰۰ توسط گیولی وهاین استفاده شده

است). با این فرض که با افزایش گزارشگری محافظه

کارانه مجموع ارقام تعهدی غیر عملیاتی کاهنده در طی

زمان ثابت است. ما ارقام تعهدی غیر عملیاتی را به عنوان

تفاوت بین کل ارقام تعهدی و ارقام تعهدی عملیاتی

تعریف می‌نماییم. سپس ارقام تعهدی غیر عملیاتی را

انباشته نموده و برای یک دوره ۵ ساله بوسیله ارزش بازار

در فرمول فوق اولین پیش‌بینی سود هر سهم سودی است که همزمان با اعلام سود سال قبل انتشار می‌یابد. از آنجایی که در بورس اوراق بهادار تهران مجامع شرکت‌ها عمدتاً در تیرماه تشکیل می‌گردد و صورت‌های مالی حسابرسی شده نیز در این تاریخ به عموم عرضه می‌گردد، سودی به عنوان سود پیش‌بینی شده در فرمول فوق لحاظ گردیده که قبل از پایان تیرماه به عموم ارائه شده باشد.

$$H_i - CON_{j,t} - 2$$

متغیر مجازی که پس از محاسبه محافظه‌کاری بر اساس روشهای بیان شده، در صورتیکه میزان محافظه‌کاری شرکت ($CON_{j,t}$) بیشتر از میانگین سالانه باشد، مقدار آن برابر او در غیر اینصورت صفر می‌باشد.

۳- ارقام تعهدی سرمایه در گردش ($WCACC_t$)

افزایش در دارایی‌های جاری + کاهش در بدهی‌های جاری

کل دارایی‌های ابتدای دوره

در فرمول فوق دارایی‌های جاری پس از کسر موجودی نقد و سرمایه‌گذاری کوتاه مدت و بدهی‌های جاری پس از کسر ذخیره مالیات، سود سهام پیشنهادی و حصه جاری تسهیلات در محاسبه ارقام تعهدی سرمایه در گردش لحاظ می‌گردد.

۵- یافته‌های تحقیق و آزمون فرضیات

۵-۱- نتایج توصیفی

در ادامه آمار توصیفی متغیرهای تحقیق ارائه می‌شود.

(۴)

$$MFE_{t+1} = a_0 + \beta_1 Hi - CON_{jt} + \beta_2 WCACC_t + \beta_3 MFE_t + e_{t+1}$$

در مدل (۴) متغیرها عبارتند از:

متغیر وابسته

MFE_{t+1} : خطای سود پیش‌بینی شده توسط مدیریت در سال $t+1$

متغیرهای توضیحی

الف- متغیر اصلی

$H_i - CON_{j,t}$: متغیر مجازی که به منظور حداقل نمودن اشتباه مربوط به معیارهای اندازه‌گیری محافظه‌کاری تعریف شده و پس از محاسبه محافظه‌کاری بر اساس روشهای بیان شده، در صورتیکه میزان محافظه‌کاری شرکت ($CON_{j,t}$) بیشتر از میانگین سالانه باشد، مقدار آن برابر او در غیر اینصورت صفر می‌باشد.

ب- متغیرهای کنترلی

متغیرهای گوناگونی وجود دارد که می‌تواند خطای پیش‌بینی سود توسط مدیریت را تحت تاثیر قرار دهد. در تحقیق حاضر، بر اساس مطالعه انجام شده توسط کردستانی و لطفی (۱۳۸۸) دو متغیر زیر به عنوان متغیر کنترلی در در معادله لحاظ شده است:

$WCACC_t$: ارقام تعهدی سرمایه در گردش سال t

MFE_t : خطای پیش‌بینی سود سال گذشته مدیریت

با توجه به فرضیه تحقیق انتظار بر این است که هر چه سطح محافظه‌کاری شرکت‌ها کمتر باشد، سود پیش‌بینی شده توسط مدیریت نیز دارای خوش‌بینی کمتری می‌باشد و بالعکس. ($\beta_1 < 0$)

نحوه محاسبه ی متغیرهای تحقیق

۱- خطای پیش‌بینی سود (MFE):

اولین پیش‌بینی سود هر سهم توسط مدیریت - سود واقعی هر سهم

قدر مطلق سود پیش‌بینی شده هر سهم توسط مدیریت

نمایه (۱): آمار توصیفی متغیرهای اصلی و کنترلی تحقیق

معیار محافظه کاری	متغیر	تعداد	مینیمم	ماکسیمم	میانگین	انحراف معیار	چولگی	Std. Error	کشیدگی	Std. Error
معیار اول	WCACC _t	392	-0.35	0.56	0.0767	0.14634	0.150	0.123	0.526	0.246
	MFE _t	392	-2.48	1.74	-0.0472	0.44165	-0.996	0.123	4.390	0.246
معیار دوم	WCACC _t	380	-0.46	0.61	0.0744	0.15013	0.225	0.125	0.925	0.250
	MFE _t	380	-2.48	1.74	-0.0383	0.45181	-0.985	0.125	4.144	0.250
معیار سوم	WCACC _t	446	-0.46	0.61	0.0775	0.14955	0.175	0.116	0.806	0.231
	MFE _t	446	-2.48	1.74	-0.0604	0.44076	-0.942	0.116	3.986	0.231
معیار چهارم	WCACC _t	177	-0.34	0.61	0.1039	0.17215	0.204	0.183	0.196	0.363
	MFE _t	177	-2.48	0.88	-0.0287	0.45345	-1.366	0.183	5.055	0.363

MFE_{t+1} : خطای سود پیش بینی شده توسط مدیریت در سال $t+1$ ، $WCACC_t$: اقلام تعهدی سرمایه در گردش سال t

معیار محافظه کاری (Hi-CON_{it})

تعداد	روش اول	روش دوم	روش سوم	روش چهارم
672	689	792	792	792
-0/117	-0/265	0/1818	-0/102	-0/102
0/969	1/529	0/3879	0/394	0/394

نمایه (۲): آمار توصیفی متغیرهای اندازه گیری محافظه کاری

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	ماکزیمم	مینیمم
EP _t	702	20/33	51/84	5/21	31/29	494/79	100/69
RT _t	852	39/22	60/66	1/2	1/51	312/15	-69/39
$\Delta(OI_t)$	787	0/065	0/16	2/87	15/15	1/33	-0/42
ACC _t	781	0/062	0/169	-3/27	60/09	0/82	-2/42
CFO _t	787	0/19	0/18	0/42	1/22	0/83	-0/65
جمع اقلام تعهدی	853	39884/77	228693/39	0/52	30	1910167	-1682689
اقلام تعهدی عملیاتی	764	29602/13	169653/61	1/14	29/01	1401799	-1275931
اقلام تعهدی غیر عملیاتی	753	29482/17	212092/9	0/47	25/57	1867357	-1569932

EP_t: سود خالص بعد از مالیات سال t تقسیم بر قیمت سهم در پایان سال $t-1$ ، RT_t: بازده هر سهم سال t
 $\Delta(OI_t)$: اختلاف بین سود عملیاتی سال t و $t-1$ تقسیم بر ارزش بازار اول دوره سرمایه
 ACC_t: تفاوت بین سود عملیاتی و جریانهای نقدی ناشی از عملیات در سال t تقسیم بر ارزش کل داراییهای اول دوره
 CFO_t: جریانهای نقدی ناشی از عملیات در سال t تقسیم بر ارزش کل داراییهای اول دوره

۲-۵- نتایج حاصل از آزمون فرضیه

نگاره (۱) نشان می‌دهد که در تمام معیارهای ذکر شده به استثنای معیار دوم، رابطه منفی بین سطح معیارهای مختلف محافظه کاری در نگاره (۱) نشان داده شده است. محافظه کاری شرکت‌ها و خطای پیش بینی سود آنها وجود دارد. به عبارتی هر چه میزان محافظه کاری

تعیین ارزش جاری سهام یا ارزش کل شرکت، برآورد ریسک سرمایه‌گذاری در واحد تجاری، برآورد ریسک وام اعطایی به واحد تجاری و... استفاده می‌کنند. همچنین خطای پیش‌بینی سود متأثر از عوامل مختلفی چون اندازه، عمر، ساختار سرمایه شرکت، جانبداری روانشناختی مدیریت و... می‌باشد.

از طرف دیگر مطالعات اخیر حاکی از این مطلب است که سودهای حسابداری محافظه‌کارانه هستند به عبارت دیگر سودها تمایل دارند تا اخبار بد (بازده منفی سهام) را نسبت به اخبار خوب (بازده مثبت سهام) براساس یک مبنای به موقع تر منعکس نمایند (باسو، ۱۹۹۷)^{۳۲}. پژوهش‌های تجربی نشان دهنده این است که رویه‌های حسابداری، محافظه‌کارانه است و نیز در طی سی سال گذشته این رویه‌ها محافظه‌کارانه تر شده است (واتس، ۲۰۰۳)^{۳۳}. همچنین باسو و تحقیقات صورت گرفته بعد از او شواهدی حاکی از افزایش حسابداری محافظه‌کارانه فراهم نموده‌اند.

با توجه به مطالب فوق که بیانگر نقش پیش‌بینی‌های مدیریت در تأمین نیازهای اطلاعاتی استفاده‌کنندگان صورتهای مالی و تأثیر محافظه‌کاری بر ابعاد مختلف سیستم حسابداری و گزارشگری مالی است، در این مقاله به بررسی تأثیر حسابداری محافظه‌کارانه بر خطای پیش‌بینی سود مدیریت پرداخته شده و این‌گونه فرض شده که خطای پیش‌بینی سود مدیریت شرکت‌هایی که حسابداری محافظه‌کارانه تری دارند، کمتر است. با توجه به داده‌های ۸۸ شرکت برای دوره ۸۷-۱۳۷۸ فرضیه تحقیق تأیید می‌شود به عبارت دیگر خطای پیش‌بینی سود مدیریت شرکت‌هایی که حسابداری محافظه‌کارانه تری دارند، کمتر است.

شرکت‌ها بیشتر باشد، سود شرکت‌ها کمتر خوش‌بینانه است. با توجه به اینکه آماره F در سطح ۱٪ معنی‌دار است مدل‌های فوق کفایت لازم را دارد و می‌توان به نتایج حاصل از آن‌ها اتکا کرد.

نتایج حاصل از معیار دوم محافظه‌کاری، دارای نتایجی مغایر با سایر معیارها بوده و نشان دهنده‌ی این است که ارتباط مثبتی بین خطای پیش‌بینی سود و سطح محافظه‌کاری شرکت‌ها وجود دارد. با وجود این نتایج مذکور از لحاظ آماری معنی‌دار نمی‌باشد.

با توجه به موارد فوق می‌توان نتیجه‌گیری کرد که به طور کلی بین سطح محافظه‌کاری شرکت‌ها و خطای پیش‌بینی سود آن‌ها یک ارتباط منفی وجود دارد به عبارتی هر چه سطح محافظه‌کاری شرکت‌ها بیشتر باشد، میزان خطای پیش‌بینی سود آن‌ها نیز کمتر است (سود پیش‌بینی شده کمتر خوش‌بینانه است). بنابراین فرضیه تحقیق تأیید می‌شود.

۶- نتیجه‌گیری و بحث

یکی از اطلاعات افشا شده خارج از صورت‌های مالی سود پیش‌بینی شده توسط مدیریت است که منعکس‌کننده‌ی پیش‌بینی مدیریت درباره‌ی چشم‌انداز آتی واحد تجاری است. مطالعات پیشین نشان می‌دهند که پیش‌بینی‌های مدیریت، قیمت سهام، نقدینگی بازار سهام و پیش‌بینی تحلیلگران را تحت تأثیر قرار می‌دهد (براکمن و سیکون^{۳۱}، ۲۰۰۸، هرست و همکاران ۲۰۰۸، خالقی مقدم ۱۳۷۷). این نتایج حاکی از آن است که سود پیش‌بینی شده توسط شرکت‌ها دارای محتوای اطلاعاتی و کارایی بوده و از این جهت اهمیت پیش‌بینی سود حسابداری به دلیل نقش و تأثیر آن در تصمیم‌گیری‌های استفاده‌کنندگان بویژه سرمایه‌گذاران بارزتر می‌شود. استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی از سود پیش‌بینی شده بمنظور ارزیابی قدرت سودآوری واحد تجاری،

محافظه کاری								متغیرهای توضیحی
معیار چهارم		معیار سوم		معیار دوم		معیار اول		
معنی داری	ضریب	معنی داری	ضریب	معنی داری	ضریب	معنی داری	ضریب	
۰,۵۳	۰,۰۳	۰,۲۶	-۰,۰۳	۰,۲۳	-۰,۰۵	۰,۵۴	۰,۰۲	α
۰,۱۸	-۰,۰۹	۰,۰۹۷	-۰,۰۸	۰,۶۱	۰,۰۳	۰,۰۱	-۰,۱۰	CON _{i,t}
۰,۳۵	۰,۱۸	۰,۰۲	۰,۳۲	۰,۰۳	۰,۳۴	۰,۰۱	۰,۳۶	WCACC
۰,۰۰	۰,۲۶	۰,۰۰	۰,۲۹	۰,۰۰	۰,۲۸	۰,۰۰	۰,۳۳	MFE _t
۰,۰۰	۶,۱۸	۰,۰۰	۱۷,۰۳	۰,۰۰	۱۳,۱۳	۰,۰۰	۱۹,۱۴	آماره F
۰,۱		۰,۱		۰,۰۹		۰,۱۳		ضریب تعیین
۱۷۷		۴۴۶		۳۸۰		۳۹۲		تعداد مشاهدات

Inefficiency in Analysts' Earnings Forecasts "Queen's University, School of Business Kingston, Canada, June .

- 7) Wonsun Paek, Lucy Huajing Chen, (2007) "Accounting Conservatism, Earnings Persistence and Pricing Multiples on Earnings", February.
- 8) Zining Li, (2007), "Accounting Conservatism and Managers' Forecasting Behavior", February.
- 9) available@ www.ssrn.com.

یادداشت‌ها

- 1 - Watts
- 2 - Zining Li
- 3 - Brockman and Cicone
- 4 - Basu
- 5 - Watts
- 6 - Wonsun Paek, Lucy Huajing Chen
- 7 - Brockman and Cicone
- 8 - Jog & Macconomy
- 9 - Bevl & Means
- 10 - Ben-David
- 11 - Deshmukh
- 12 - Hribar and Yang
- 13 - Basu
- 14 - SFAS, NO.2, 1980
- 15 - Givoly & Hayn
- 16 - Wolk et al.
- 17 - Watts
- 18 - Wonsun Paek, Lucy Huajing Chen
- 19 - Zining Li
- 20 - Ross L. Watts, William E. Simon
- 21 - Ryan LaFond, Ross L. Watts
- 22 - Marquardt and Weidman

فهرست منابع

- ۱) حاجی پور میثم (۱۳۸۸)، "تأثیر محافظه کاری بر پایداری سود و نسبت قیمت به سود (P/E)"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره) قزوین.
- ۲) خوش طینت محسن و فرزانه یوسفی اصل (۱۳۸۷)، "رابطه بین تقارن و عدم تقارن اطلاعاتی با محافظه کاری"، مطالعات حسابداری، ش ۲۰، صص ۳۷-۴۰.
- ۳) کردستانی و غلامرضا و حبیب امیر بیگلری لنگرودی (۱۳۸۷)، "محافظه کاری در گزارشگری مالی، بررسی رابطه عدم تقارن زمانی سود و MTB به عنوان دو معیار ارزیابی محافظه کاری"، بررسیهای حسابداری و حسابرسی، ش ۵۲، صص ۱۰۶-۸۹.
- ۴) لطفی احمد (۱۳۸۸)، "رابطه بین اقلام تعهدی سرمایه در گردش سال جاری و خطای پیش بینی سود سال آتی"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره) قزوین.
- ۵) ساریانها محمد رضا و علی آشتاب، (۱۳۸۷)، "شناسایی عوامل موثر بر خطای پیش بینی سود شرکت‌های جدید ورود به بورس اوراق بهادار تهران"، پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی، شماره ۲۸.

- 6) Jinhan Pae, Daniel B. Thornton, (2006), Accounting Conservatism and

- ²³ - Baginski
- ²⁴ - Zining Li
- ²⁵ - Pae & Thornton
- ²⁶ - dispersion
- ²⁷ - incorporate
- ²⁸ - Hui & Matsunaga
- ²⁹ - "big bath" earnings managements
- ³⁰ - deflate
- ³¹ - Brockman and Cicone
- ³² - Basu
- ³³ - Watts